

«Бүгүнкү күндө жергиликтүү эксперттердин бир бөлүгү өлкөдө Таблиги Жамаатка тыюу салуунун акылга сыйбай турган иш экендигин белгилешүүдө. Кыргызстан үчүн эч кандай коркунуч жаратпайт, тескерисинче идеологиялык планда вахабиттик жана салафиттик агымдарга каршы турат», – деп белгилейт өз макаласында саясий илимдердин кандидаты, CABAR.asia аналитикалык мектебинин катышуучусу Роза Дүйшеева.

[Русский English](#)

Подпишитесь на наш канал в [Telegram!](#)

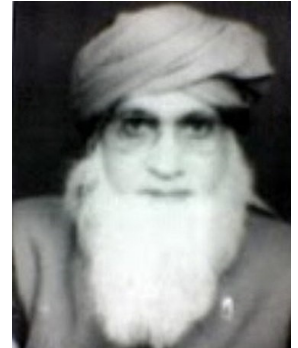
Макалага кыскача сереп:

- Кыргызстандын аймагында Таблиги Жамааттын алгачкы даабатчылары 1990-жылдардын башында пайда болгон;
 - Эгерде Таблиги Жамааттын ишмердүүлүгүнүн идеологиялык түзүлүшүнө карай турган болсок, анда ал саясаттан четки диний кыймыл болуп көрүнөт;
 - Кыргызстандан башка ЖККУ кирген бардык мамлекеттерде, ошондой эле ШКУнун экстремизмге каршы күрөшүү жөнүндөгү конвенциясына кирген өлкөлөрдө Таблиги Жамаат кыймылы мыйзамдан тышкары деп табылган;
 - Кыргызстандык эксперттердин пикири боюнча, ханафи мазхабынын жайылтуучусу катары Таблиги Жамаат бүгүнкү күндө радикалдуу салафит агымдарына каршы жалгыз бир күчтүү диний кыймыл катары эсептелет.
-

Республиканын калкынын динчилдик деңгээлинин кескин өсүшү менен «Таблиги Жамаат» диний кыймылынын ишмердүүлүгү эксперттер менен илимий изилдөөчүлөрдүн арасында чоң кызыгуу жаратууда. Бул макалада эл аралык жана жергиликтүү эксперттердин, дин таануучулардын, изилдөөчүлөрдүн негизги көз караштары менен баа берүүлөрү талданып чыкты.

Тарыхтан

«Таблиги Жамаат» кыймылы [1] өткөн кылымдын 20-жылдарында Индияда түптөлгөн. Анын негиздөөчүсү катары, Мухаммад Ильяс Кандехлеви белгилүү. Ошондон бери Таблиги Жамаат дүйнө жүзү боюнча жайылып, учурда бардык өлкөлөрдө бар. Аталган диний кыймылдын башкы борборлору болуп, Индия, Пакистан жана Бангладеш эсептелет. Бүгүнкү күндө 150 мамлекетте Таблиги Жамааттын өкүлдөрү бар, ал эми 120 мамлекетте кеңселери иштейт. Таблиги Жамаат убакыттын өтүшү менен Ислам динин активдүү түрдө жайылтуу, социалдык жана экономикалык статусуна карабастан, бардык мусулмандарга кайрылуу аркылуу салттуу түрдө Ислам динин туткан улуттардын ичинде диний жанданууну камсыздаган эл аралык кыймылга айланды. Өткөн кылымдын 60-жылдарынын аяк ченинде кыймылдын өкүлдөрү Батыш Европа, Түндүк Америка, Азиянын көпчүлүк мамлекеттеринде, ошондой эле кээ бир Араб жана Түндүк Африка өлкөлөрүндө – өзгөчө Түштүк Азия диаспоралары отурукташып калган аймактарда активдүү иш-аракет жүргүзүп калган. 1990-жылдары Таблиги Жамааттын бөлүктөрү 90 мамлекетте түзүлгөн [2].

Мухаммад Ильяс
Кандехлеви. Фото:
cevaplar.org

Ошону менен бирге, Кыргызстанда Таблиги Жамааттын алгачкы даабатчылары ХХ-кылымдын 90-жылдары пайда болуп, [3] үгүттөө иштерин жүргүзө баштаган. Азыркы күндө Кыргызстан Таблиги Жамааттын ири борборлорунун бирине айланды. «Таблигчилердин» саны жыл сайын өсүүдө жана булардын көпчүлүк бөлүгүн жаштар түзүүдө. Кыймылга студенттер, мугалимдер жана ишкерлер да активдүү кирип жатышат.

Кыргыз Республикасынын Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиясынын тапшырыгы менен ишке ашырылган «Кыргыз Республикасында диний факторлордун социалдык жана саясий абалга тийгизген таасири» аттуу социологиялык изилдөөнүн жыйынтыктары менен бүгүнкү күндө жалпы 1200 суралгандардын ичинен эң активдүү жамаат катары Таблиги Жамаат (64,5% (759) эсептелгендиги анык болду [4].

Кыргызстандагы башка эч кайсы массалык мусулман кыймылы Таблиги Жамааттын ишмердүүлүгүнө тең келе албастыгын белгилеп кетүү зарыл.

Учурда аталган уюмдун ишмердүүлүгү кыргыз коомунда, айрыкча Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинде, эксперттик жана диний чөйрөлөрдө маал-маалы менен талкууланып келет. Бирок, Таблиги Жамаат тууралуу коомдук пикир жана анын ишмердүүлүгүнүн бааланышы бир жактуу эмес.

Таблиги Жамаат саясаттан четтеби?

Өлкө калкынын динчилдик өзгөчөлүгүнүн активдүү өсүшү белгилүү бир деңгээлде диндин саясатташуу элементтеринин пайда болушуна жол ачып, кээ бир шарттарда радикалдашуу менен экстремизмдин көбөйүү коркунучун жаратты. Мамлекетте айрым

диний ишмерлер менен уюмдардын сасий процеске кийлигишүү аракеттеринен байкалган саясатташуу элементтери чыга баштады. Ушул себептен улам, Таблиги Жамаат кыймылынын бейсаясаттыгына байланыштуу маселе анын ишмердүүлүгүн изилдөөдө башкы орунду ээлейт.

Бүгүнкү күндө Кыргызстан - кыймыл экстремисттик эмес деп таанылган Борбордук Азиядагы жападан жалгыз өлкө. Фото: gov.kg

Эгерде Таблиги Жамааттын ишмердүүлүгүнүн идеологиялык түзүлүшүнө карай турган болсок, анда ал саясаттан четки диний кыймыл болуп көрүнөт. Мындай пикир кадимки динге ишенген мусулмандар арасында да, эксперттик коомчулуктун ичинде да кеңири жайылган.

Белгилүү франциялык ислам таануучу Оливер Руа «Таблиги Жамаат» диний кыймылын толугу менен саясаттан четте турган жана мыйзамга баш ийген уюм катары сыпаттайт [5].

Кыргыз Республикасынын Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиясынын (КР ДИМК) эксперттери да «Таблиги Жамааттын» саясаттан четте турган кыймыл экендигин белгилешет. Аталган кыймылдын жакшы жагы - анын радикалдык же экстремисттик эмес, пацифисттик (тынчтыкты жактаган) мүнөздө экендигинде. [6].

Диний коопсуздук чөйрөсүнүн адиси Эмил Насритдинов Кыргызстанда саясатка кийлигишпөө принцибинин «даабатчылык» тажрыйбасынын маанилүү бөлүгү экендигин белгилейт. Кыргыз коомунун жалпы жонунан ашкере саясатташкандыгын эске алуу менен, Таблиги Жамаат кыймылынын лидерлери бул багытка көбүрөөк басым жасашууда. Ар бир жамаат даабатка чыгуудан мурун саясатка кийлигишпөө туурасында жок эле дегенде бир сааттык инструкциядан өтүшөт [7].

Бирок, россиялык саясат таануучу жана көз карандысыз изилдөөчү Е.Егоров белгилегендей, келечекте аталган кыймылдын диний жана саясий кырдаалга таасир

этпейт деп ишенүүгө болбойт. Демократиялык башкаруу системасы менен жөнөкөй тил колдонулган үгүт иштери калктын бардык катмарларынын уюмга тартылуусун өбөлгөлөп турат. Кыймыл саясатка катышуудан ачык эле баш тартат. Ошентсе да, анын ишмердүүлүгүнүн стратегиялык максаттары дал ошол саясат жана бийлик менен байланыштуу деп божомолдоого толук негиз бар [8].

Кыймыл коомдук түзүлүштү өзгөртүүгө же болбосо халифат курууга үндөбөйт деген пикир бар. Бирок, бул уюмдун ишмердүүлүгүн изилдеп чыккан эксперт К.Мурзахалилов машфарада (*жыйналышта*) кабыл алынган чечимдер дүйнө жүзү боюнча Таблиги Жамааттын жолун жолдоочулары менен жактоочуларына тийиштүү болуп, аларды жер жерлеринде даабатчылардын лидерлери биздин мыйзамдар менен менталитетке тууралашарын айтат.

Ал эми ДИМК уюмдун ишмердүүлүгүнө байланышкан көйгөйлүү маселелер жаатында даабат процессин жөнгө салуу жана тартипке келтирүү боюнча активдүү иш-аракет жүргүзүлүп жаткандыгын белгилөөдө.

Албетте, Дин жаатында мамлекеттик саясат концепциясы жана аны ишке ашыруу багытында иш-чаралардын планы кабыл алынганда эле башталган коомдун дин чөйрөсүн жөнгө салуу боюнча иш-аракеттер бул процесстин алдын алууга арналган профилактикалык чаралардын активдүү ишке ашырылышына, ошондой эле динди саясатташтыруу боюнча ишмердүүлүктүн чектелишине себеп жараткан.

Калктын диний билимин жогорулатууга, мониторинг жана абалга талдоо жүргүзүүгө, светтик мамлекеттин алкагында дин тутуу эркиндигинин маанисин, коом менен мамлекеттин туруктуу өнүгүүсү үчүн радикализмдин жайылышынын алдын алуу зарылчылыгын аңдап түшүнгөн динаяттын жаңы муундарын өстүрүп чыгууга багытталган иш-чаралар менен узак мөөнөттүү процесстер иштелип чыгып, жүзөгө ашырылып жатат.

Ошентсе да, бул процесстер мамлекет, жарандык коом жана динаяттын өзгөчө көңүл буруусун талап кылат. Үзгүлтүксүз жана биргелешип аткарылган иш-аракет гана туура жолго багыттап, абалды турукташтыра алат.

Тыюубу же көзөмөлбү?

Эгерде Кыргызстан бүгүнкү күндө жалпы Борбордук Азия мамлекеттеринин ичинен Таблиги Жамаатты экстремисттик эмес жана тыюу салынбаган кыймыл катары кабыл алган жалгыз өлкө болуп эсептелбегенде, маселе мынчалык курч болбойт болчу.

Кыргызстандан тышкары, Россия жана башка бардык Борбордук Азия мамлекеттери тарабынан кабыл алынган ЖККУнун Таблиги Жамаатка тыюу салуу жөнүндө

Темага байланышкан материал: [Кыргызстандагы Таблиги Жамааттын аялдар канаты эмне менен алек?](#)

сунуштамасы бар. Азыркы күнгө чейин Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлиги менен Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиясы Таблиги Жамаатты экстремисттик уюм катары эсептөө үчүн негиз жок деп келишкен.

Бирок, КР ЖК эл өкүлү Исхак Масалиев Таблиги Жамаат боюнча Кыргызстан тарабынан ШКУнун экстремизмге каршы күрөшүү конвенциясынын бирдиктүү принциптери сакталбай жаткандыгы туурасында маселени көтөрүп чыгууда. Анын ою боюнча, ШКУнун конвенциясына ылайык, Кыргызстан Таблиги Жамаатты мыйзамсыз деп таануусу керек. ШКУнун конвенциясында мүчө мамлекеттердин бардыгы бирдиктүү принциптерди көздөөгө тийиш экендиги айтылат. Буга байланыштуу, конвенцияга кирген кээ бир мамлекеттерде Таблиги Жамаат мыйзамсыз деп табылган. Биздин республикабыз дагы уюмду мыйзамсыз деп табууга милдеттүү [\[10\]](#).

Бүгүнкү күндө Кыргызстанда салафизмдин идеялары менен практикаларынын жайылуусуна тоскоолдук кылган негизги барьер катары дал ушул даабатчылар эсептелүүдө. Фото: Temir Sydykbekov/RFE/RL.

Кыргызстандын расмий бийлиги 2009-жылы Таблиги Жамаатты экстремисттик уюм деп жарыялоого аракеттенген. 2009-жылдын 3-февралында Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотуна Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынан кыймылды экстремисттик деп таануу боюнча арыз келип түшкөн. Бирок, ишмердүүлүгүн тереңирээк изилдеп чыгуу максатында кайра артка кайтарылган. Мамлекеттик органдардын мындай скептикалык мамилесине Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссия тарабынан 2015-жылы чыгарылган «Кыргызстандын дин тармагындагы мамлекеттик саясаты жана негизги диний агымдары» аттуу методикалык колдонмо чекит кое алды. Аталган колдонмодо кыймылдын мамлекеттик

коопсуздукка эч кандай коркунуч жаратпай тургандыгы так жана ачык жазылган [12]. Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук боюнча мамлекеттик комитетинин төрагасы Асылбек Кожобеков уюмдун атайын кызматтардын көзөмөлү астында экендигин жана эч кандай коркунуч жаратпай тургандыгын белгилеп кеткен [13]. Атайын кызматтар тарабынан катуу көзөмөлгө алынышы боюнча альтернативдик ыкманын АКШ менен Европа өлкөлөрүндө ишке ашырылгандыгын да айта кетүү зарыл.

Бүгүнкү күндө жергиликтүү эксперттердин бир бөлүгү өлкөдө Таблиги Жамаатка тыю салуунун акылга сыйбай турган иш экендигин белгилешүүдө. Кыргызстан үчүн эч кандай коркунуч жаратпайт, тескерисинче идеологиялык планда вахабиттик жана салафиттик агымдарга, ошондой эле Хизб ут-Тахрирге (Кыргызстанда тыю салынган уюм) каршы турат.

Ошентип, Эмил Насритдинов бүгүнкү күндө *Кыргызстанда салафизмдин идеялары менен практикаларынын жайылуусуна тоскоолдук кылган негизги барьер катары дал ушул даабатчылар эсептеле тургандыгын белгилейт. Көп учурда бул таасир профилактикалык деңгээлде иштейт: себеби, даабатчылардын тобу башкаларга салыштырмалуу коомго ачык жана жеткиликтүү мүнөзгө ээ* [14].

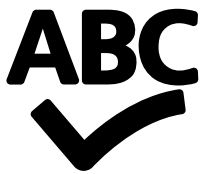
Кадыр Маликовдун пикири боюнча, Таблиги Жамаатка тыю салуу – Кыргыз Республикасынын өкмөтү үчүн «өзүн өзү өлтүрүү» болуп эсептелет. Себеби, аталган кыймыл учурда радикалдуу салафиттик агымга карата жалгыз бир күчтүү каршы салмак болуп саналат. Даабатка тыю салуунун жыйынтыгында өкмөт «карышкырлар менен бетме-бет» калуусу толук ыктымал. Бүгүнкү күндө өкмөт буга алы жетпейт, анткени өлкөнүн жеке диний базасы жокко эсе. [15].

Азыркы этапта Кыргыз Республикасынын мамлекеттик органдары кыймылга тыю салган күндө ал көмүскөдө ишмердүүлүк жүргүзө турган болсо, мамлекеттин ага алы жетпей кала тургандыгын айтышууда. Көмүскөдө иш жүргүзгөн уюмдардын ишмердүүлүгүн көзөмөлдөө кыйла оор. Себеби, укук тартибин коргоо боюнча кесипкөй органдар менен мамлекеттик бийликтин белгилүү бир эркинин болуусу талап кылынат. Мындан тышкары, мамлекеттик идеология менен экономикалык туруктуулуктун жоктугу, жалпысынан эле мамлекеттик системанын начардыгы байкалган шарттарда бийлик ханафиттик мазхабдын жайылтуучусу катары сабырдуулук менен чыдамкайлыкка чакырган Таблиги Жамаат элди бийликке жана социалдык көйгөйлөргө карата нааразычылыктан алаксытып, анын көңүлүн динге багыттай алат. Мындай тактика жакынкы келечек үчүн абдан пайдалуу. Бирок, кийин коомдогу туруксуздук үчүн себеп жаратышы толук ыктымал. Себеби, Таблиги Жамаат кыймылынын ишмердүүлүгү калктын көпчүлүгүн массасын исламдаштырууга багатталган. Ушул себептен улам, мамлекеттик бийлик органдары даабат жана даабатчылардын иш-

аракетин чектеп, көзөмөлгө алууга тийиштүү. Ошондой эле, 2014-2020-жылдарга карата Дин чөйрөсүндө мамлекеттик саясат боюнча концепцияны ишке ашыруу процессинде мамлекет менен диний абалды жөнгө салуу боюнча жарандык коомдун өз ара аракеттешүүсүн жогорулатуу зарыл.

Бул макала IWPR «Ачык диалог аркылуу Борбордук Азияда туруктуулук» аттуу долбоорунун алкагында даярдалган. Макалада орун алган пикирлер редакциянын же донордун көз карашын чагылдырбайт.

- [1] «Таблиги» буквально означает «передать», т.е. передавать людям послание об исламе. Представители движения ТДЖ обосновывают свое существование через множество ссылок на Священный Коран.
- [2] Комиссина И. Н. Движение «Таблиги джамаат»: теория и практика радикализма. Проблемы национальной стратегии №1 (6). 2011. С. 46.
- [3] Козукулов Т.А., Хамдамова Д.Х. Краткий анализ влияния Таблиги Джамаат на общественно-политическую жизнь Кыргызстана. Проблемы современной науки и образования. 2016. <https://cyberleninka.ru/article/n/kratkiy-analiz-vliyaniya-deyatelnosti-tabligi-dzhamaat-na-obschestvenno-politicheskuyu-zhizn-kyrgyzstana>
- [4] Элебаева А.Б., Эсенаманова Н.С. Влияние религиозных факторов на социально-политическую ситуацию в Кыргызской Республике. Социологическое исследование. ГКДР. Бишкек, 2016. С. 173.
- [5] Le Monde Diplomatique. 2002. May 15 - <https://mondediplo.com/2002/05/02islam>
- [6] Чотаев З.Д., Турсунбеков З.А., Жумакунов Э.М., Сманова Н.Т., Гайббаева А.Т. Государственная политика в религиозной сфере и основные религиозные течения в кыргызстане. Методическое пособие. Бишкек, ГКДР, 2015. С. 35.
- [7] Э. Насритдинов, Н. Эсенаманова. «Религиозная безопасность в Кыргызской Республике». Бишкек, 2014. С. 48.
- [8] Егоров Е.Н. «Таблиги Джамаат»: идеология и специфика деятельности. Исламоведение. 2016. Т.7. №3. С.5.
- [9] «Таблиги Джамаат». Что это за религиозная организация? <https://rus.azattyk.org/a/kyrgyzstan-religion-islam/29501707.html>
- [10] Масалиев: Кыргызстан в соответствии с конвенцией ШОС должен будет признать «Таблиги джамаат» вне закона. Сентябрь 12, 2018. <https://rus.azattyk.org/a/29486113.html>
- [11] Чотаев З.Д., Турсунбеков З.А., Жумакунов Э.М., Сманова Н.Т., Гайббаева А.Т. Государственная политика в религиозной сфере и основные религиозные течения в кыргызстане. Методическое пособие. Бишкек, ГКДР, 2015. С. 90.
- [12] Там же. С. 36.
- [13] ГКНБ: «Таблиги джамаат» пока не несет угрозу. Сентябрь 12, 2018. <https://rus.azattyk.org/a/29485859.html>
- [14] Э. Насритдинов, Н. Эсенаманова. «Религиозная безопасность в Кыргызской Республике». Бишкек, 2014. С. 49.
- [15] Там же. С. 44-45.

Если вы нашли ошибку, пожалуйста, выделите фрагмент текста и нажмите *Ctrl+Enter*.